

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämissuositukset

Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Turun hovioikeus kannattaa rikosilmoituksen kirjaamisen edellytysten arviointia. Ehdotuksen mukaan ne asiat, joita ei kirjattaisi rikosilmoituksiksi, kirjattaisiin kuitenkin esitutkintaviranomaisen muuhun yleiseen asianhallintajärjestelmään. Tämä edellyttää kirjaajalta asiantuntemusta. Koska kaikki asiat olisi joka tapauksessa kirjattava johonkin järjestelmään, herää epäily, onko tätä kautta saatavissa tavoitellun laajuista hyötyä.

Esitutinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

Työryhmä on tunnistanut tarpeen esitutinnan aloittamista edeltäviä toimenpiteitä koskevan sääntelyn arvioimiseksi. Tämä vaikuttaa perustellulta.

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

Turun hovioikeus kannattaa sen arviointia, voitaisiinko esitutkintatoimenpiteet suhteuttaa asian laatuun ja vakavuuteen sekä toimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin esitutkintaviranomaisen harkinnan perusteella. Jatkovalmistelussa ehdotusta on tärkeää arvioida työryhmän esittämällä tavalla erityisesti asianosaisten oikeusturvan sekä esitutinnan asianmukaisen toimittamisvaatimuksen kannalta. Asian laatu, asian vakavuus ja toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset olisi lisäksi hyvä täsmentää ainakin lain esitöiden tasolla, jotta lain soveltaminen on ennustettavaa ja yhtenevää.

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:ssä on muun ohella säädetty, että esitutkintatoimenpiteet voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen. Työryhmän muistiossa on todettu, että oikeuskirjallisuudessa on katsottu tämän tarkoittavan, että poliisin rajallisten resurssien puitteissa vakavimmat rikokset asetetaan kiireellisyyden suhteen etusijalle. Turun hovioikeus lausuu, että mikäli asioiden kiireellisyydet määräytyisivät rikosten vakavuuden perusteella, olisi vaarana, että lievät rikokset ehtisivät vanhentumaan. Myös muut työryhmän muistiossa todetut seikat huomioon ottaen Turun hovioikeus pitää laintasoista priorisointia työryhmän tavoin vähintäänkin vaikeana. On kuitenkin tärkeää, että viranomaiskäytäntö on yhtenevää ja tämän vuoksi viranomaisten

ohjeistaminen asioiden keskinäisessä priorisoinnissa on tärkeää. Tämä varmistaa asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua.

Esitutinnan muotomääräykset

-

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

Esitutinnan keskeyttäminen

-

Esitutinnan rajoittaminen

-

Perusteluvelvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuisissa

Turun hovioikeus kannattaa esitutkintaviranomaisten ratkaisujen laatimisen ja päätösten perustelujen kirjoittamisen kehittämistä ja sujuvoittamista.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Turun hovioikeus kannattaa sitä, että kuulusteltavalle lähetetään etukäteen tiedot hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tässä yhteydessä on varmistettava, että kuultavan kielelliset oikeudet toteutuvat.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

Turun hovioikeus kannattaa työryhmän esitystä siitä, että menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jakoa arvioidaan uudelleen.

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Sakkomenettelyn sujuvoittamiselle on selkeä tarve. Turun hovioikeus kannattaa sitä koskevaa uudistusta.

Suppea esitutkinta

Turun hovioikeus kannattaa työryhmän esitystä suppean esitutinnan sujuvoittamiseksi.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttjähaasteet ja pikaoikeudenkäynnit

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuuden, syyttjähaasteiden ja pikaoikeudenkäyntien käyttö on jäänyt valitettavan vähäiseksi. Syitä tähän on tarpeen selvittää. Todettuja menetelmiä on syytä ottaa laajemmin käyttöön.

Turun hovioikeus allekirjoittaa työryhmän näkemykset siitä, että pikaoikeudenkäynneillä voitaisiin edistää rikosvastuun toteutumista erityisesti niissä tapauksissa, joissa epäiltyä olisi myöhemmin vaikea tavoittaa, ja että pikaoikeudenkäynneillä voitaisiin vähentää mahdollisia pääkäsittelyjen peruuntumisia ja epäiltyjen tavoittamiseen kuluva aikaa. Turun hovioikeus kannattaa ajatusta pikaoikeudenkäyntien käytön lisäämisestä esimerkiksi erilaisten yleisötilaisuuksien yhteydessä. Pikaoikeudenkäynnissä vastaajalla on oltava todellinen mahdollisuus käyttää lainoppinutta avustajaa ja tämä tulee turvata tarvittaessa päivystysjärjestelmällä.

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

Turun hovioikeus kannattaa ehdotusta nopeutetun käsittelyn kehittämisestä. Esitutkintaviranomaisilla on kuitenkin oltava riittävät resurssit myös muiden asioiden selvittämiseen ja tutkimiseen. Vaarana on, että osa asioista menee läpi nopeutetussa käsittelyssä ja osassa asioita käsittely pitkittyy.

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Turun hovioikeus kannattaa sovittelun lisäämistä ja asioiden ohjaamista sovittelumenettelyyn mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

Turun hovioikeus suhtautuu myönteisesti siihen, että rikosasioita voitaisiin jatkossa sovittaa tuomioistuimissa. Tältä osin on luotava selkeä ohjeistus siitä, miltä osin rikosasiat ohjataan sovittelutoimistoihin ja miltä osin tuomioistuihin.

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuositukset

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Turun hovioikeus kannattaa syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamista. Turun hovioikeus kannattaa myös sen mahdollistamista, että rikosasian asianosainen voi osallistua suulliseen tunnustamisoikeudenkäyntiin teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen. Nykyään tuomioistuimissa on hyvät etäyhteyksimahdollisuudet ja on perusteltua, että myös tunnustamisoikeudenkäyntiin voisi osallistua etäyhteydellä.

Turun hovioikeus kannattaa selkeyden vuoksi sen arviointia, että jatkossa olisi vain yksi yhdenmukainen syyteneuvottelumenettely.

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Turun hovioikeus kannattaa sitä, että asianomistajan suostumuksen tarpeellisuutta syyteneuvottelussa arvioidaan tarkemmin.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

-

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuositukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsitteilyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

Turun hovioikeus kannattaa automatisoidun muistutusjärjestelmän käyttöönottoa, jolloin voitaisiin välttää unohduksista aiheutuneet pääkäsitteilyjen peruuntumiset sekä niistä mahdollisesti seuraavat noutojärjestelyt ja -kustannukset.

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

Turun hovioikeus kannattaa puhelintiedoksiannon ja sähköisen tiedoksiantomenettelyn laajentamista.

Turun hovioikeus esittää arvioitavaksi sitä, että jokaisella Suomessa oleskelevalla henkilöllä täytyisi olla sähköpostiosoite tai muu ilmoitettu prosessiosoite, jota voitaisiin käyttää tiedoksiantojen lähettämiseen ja tiedottamiseen. Tiedoksianto ja tieto katsottaisiin laillisesti toimitetuksi, kun se olisi lähetetty mainittuun osoitteeseen. Vastaanottajalla olisi näyttötaakka tilanteessa, jossa hän väittää, että hän ei ole saanut edellä mainittua tietoa. Mikäli vastaanottaja ei ole voinut laillisen esteen tai erittäin painavien syiden vuoksi määräajassa ilmoittaa tyytymättömyyttään, hakea muutosta tai takaisinsaantia taikka ryhtyä muuhun toimeen oikeudenkäynnissä, voidaan tällainen määräaika palauttaa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 17 ja 18 §:n mukaisesti.

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

Noudon kiinnioloajan pidentämiseen liittyen on huomattava, että työryhmän mainitsemien asianosaisten, syyttäjän ja oikeudenkäyntiavustajien lisäksi hovioikeudessa kolmen hovioikeudenneuvoksen tulee saada sovitettua työpäivänsä niin, että noudettavan henkilön kuuleminen voidaan toimittaa säädetyssä ajassa, ja tämä on joskus hankalaa. Tähän nähden viiden vuorokauden kiinnioloaikaa voisi harkita pidennettäväksi seitsemään vuorokauteen.

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

Turun hovioikeus kannattaa poissaolokäsittelyjen laajentamista siten, että poissaolevalle vastaajalle voidaan tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Etukäteen ei aina ole tiedossa vastaajan mahdollista oikeudenkäyntiavustajaa eikä tämän vuoksi ole tarkoituksenmukaista sitoa poissaolokäsittelyn laajuutta vastaajan oikeusavustajan läsnäoloon oikeudenkäynnissä. Mikäli poissaolokäsittelyn soveltamisalaa laajennetaan siten, että poissaolevalle vastaajalle voidaan tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus olisi selkeyden vuoksi hyvä arvioida samaan

aikaan myös se, voidaanko kirjallista menettelyä laajentaa vastaavasti, kuten työryhmä on ehdottanut kohdassa 13.

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Turun hovioikeus kannattaa kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista.

Perusteluvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuihin

Perusteluvollisuuden osalta huomioitavaa on, että tuomion perustelut on mahdollista antaa suullisesti julistamalla (OK 24:8.1 ja ROL 11:7.1). Tämän mahdollisuuden käyttäminen on tarpeen lisätä. Turun hovioikeus ehdottaa harkittavaksi myös sitä, että perustelut annettaisiin asianosaisten suostumuksella ainoastaan suullisesti ja perustelut tallennettaisiin tallenteelle. Kirjalliset perustelut annettaisiin erikseen pyydettyä ja silloin kun ratkaisuun haetaan muutosta.

Turun hovioikeus kannattaa valtakunnallisten fraasimallien käyttöönottoa.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Turun hovioikeus kannattaa rikosasian valmistelun tehostamiseksi esitettyjen keinojen laajempaa selvittämistä.

Kun asia on käsiteltävänä hovioikeudessa, on vastaajalla ollut jo monta tilaisuutta esittää kiistämisperusteensa ja nimetä vetoamansa todistelu. Samaten asianomistajalla on ollut tilaisuuksia esittää vetoamansa seikat sekä nimeämänsä todistelu. Siten ainakin hovioikeusvaiheessa rikosasioissa olisi perusteltua säätää preklusiosta. Käräjäoikeusvaiheessa ongelmalliseksi asiaa saattaa tehdä se, jos vastaajalla tai asianomistajalla ei ole lainoppinutta avustajaa. Lisäksi erityisesti vastaajan oikeusturva edellyttää, että preklusiolla ei aiheettomasti estetä aineelliseen totuuteen pääsemistä.

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

-

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

-

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Pääkäsitteilyn ulkopuolella ennakkollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisten kuuleminen

Turun hovioikeus kannattaa ennakkollisesti tapahtuvaa todistajan tai asianomistajan kuulemistä. Erityisesti joissakin tilanteissa ennakkollinen todistelun vastaanottaminen olisi perusteltua, kuten työryhmän esittämässä esimerkissä ulkomaalaisen henkilön kuulemisessa. Äärimmäisen tärkeää on, että kuulemistallennetta voidaan tosiasiallisesti hyödyntää, eikä tuomarin mahdollinen vaihtuminen tai muut seikat estä kuulemistallenteen hyödyntämistä.

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämissuositukset

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

Turun hovioikeus kannattaa ehdotusta yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamisesta. Useamman ammattituomarin kokoonpanojen hyödyntämistä tulisi tässä yhteydessä parantaa. Asianosaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että käräjäoikeuksilla on tarvittavat resurssit käyttää vahvistamismenettelyä. On perusteltua selvittää kahden tuomarin kokoonpanojen nykyinen käytön laajuus ja varmistaa, että tämän suhteen ei ole alueellisia eroja. Kahden tuomarin kokoonpanon on oltava tosiasiallisesti mahdollista.

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

Turun hovioikeus kannattaa nykyuotoisesta lautamiesjärjestelmästä luopumista. Tätä puoltaa se seikka, että muutoksenhakutuomioistuimissa vastaavaa järjestelmää ei ole.

Turun hovioikeus ehdottaa harkittavaksi, että erityistä asiantuntijuutta vaativissa asioissa luotaisiin asiantuntijajäsenjärjestelmä.

Kokoonpanossa voisi olla asiantuntijajäsen esimerkiksi jutuissa, joissa on ratkaistavana teknistä osaamista, lääketieteellistä osaamista ja talousosaamista vaativia kysymyksiä. Järjestelmän organisoiminen vaatii suunnittelua sekä siitä aiheutuvien kustannusten arviointia. Jo tällä hetkellä yleisissä tuomioistuimissa on jäseninä henkilöitä, joilla ei ole lainopillista koulutusta esimerkiksi maa- ja sotilasoikeudenkäyntiasioissa. Myös muissa tuomioistuimissa on asiantuntijajäseniä. Asiantuntijajäsenen kuuluminen kokoonpanoon voi myös vähentää asianosaisten tarvetta hankkia suuria kustannuksia aiheuttavia selvityksiä ja näin vähentää asianosaisille aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja.

9. Kehittämissuositukset korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

Turun hovioikeus kannattaa ennakkopäätöskysymysmenettelyn tarkempaa selvittämistä. Asianosaisten kannalta prosessin tulisi olla mahdollisimman nopea. Nopeus takaisi myös sen, että menettely otettaisiin vähäistä laajemmin käyttöön.

Ns. hyppyvalituslupamenettely

Turun hovioikeus kannattaa niin sanotun hyppyvalituslupamenettelyn tarkempaa arvioimista. Mikäli asia on jo korkeimman oikeuden arvioitavana jatkokäsittelyluvan epäämisen vuoksi, on perusteltua, että korkein oikeus ratkaisee suoraan mahdollisen ennakkopäätöskysymyksen palauttamatta asiaa hovioikeuteen. Tämä on perusteltua myös sen vuoksi, että asian kokonaiskäsittelyaika ei muodostuisi kohtuuttoman pitkäksi.

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuositukset

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

Turun hovioikeus on työryhmän kanssa samaa mieltä siitä, että syyttäjille ja esitutkintaviranomaisille tarvitaan yhteinen sähköinen työskentelyalusta. Mahdollisuuksien mukaan koko rikosprosessi pitäisi kulkea yhtä työskentelyalustaa käyttäen siten, että eri viranomaiset käyttävät saman järjestelmän eri osioita asian vaiheen mukaan.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Sähköisten menetelmien hyödyntämistä esitutkinnassa on muistiossa ehdotetuilla tavoin syytä kehittää. Kirjepostin sijaan esitutkintaviranomaisten on nykypäivänä voitava hyödyntää sähköistä tiedottamista. Myös kuulemisten osalta sähköisiä menetelmiä on perustellusti voitava hyödyntää. Työryhmän muistiossa on esitetty hyvänä esimerkkinä tästä se, että tutkintavangin kuuleminen voisi tapahtua poliisin tiloissa videoyhteydellä sen sijaan, että hänet viettäisiin kuulusteltavaksi tutkintavankilaan.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Turun hovioikeus kannattaa kuulustelujen tallentamista sekä ääni- ja kuvatallenteiden käytön lisäämistä. Tuomioistuimilla ja asianosaisilla on hyvä olla tarvittaessa kuulustelu kirjallisessa muodossa, mikä nopeuttaa asian käsittelyä rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa. Turun hovioikeus pitää perusteltuna siirtymistä automatisoidun litteroinnin käyttämiseen.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

Hovioikeus kannattaa sitä, että rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmäkehitystä tarkastellaan laajana kokonaisuutena yksittäisiä toimintoja koskevan järjestelmäkehityksen sijaan. Tiedonkulkua on syytä kehittää mahdollisimman paljon automatisoiduksi, jolloin samaa asiaa ei tarvitse kirjata eri järjestelmiin.

Turun hovioikeus jakaa työryhmän näkemyksen siitä, että viranomaisten järjestelmien tulisi tehostaa ja helpottaa työtä, mikä ei nykyisin käytännössä toteudu. Turun hovioikeus pitää tuomioistuinten käytännön työn näkökulmasta AIPA:n jatkokehittämistä erittäin tärkeänä. Työn sujuvoittamiseksi hovioikeus pitää oikein hyvinä AIPA:n jatkokehittämiskohtina työryhmän muistiossa kohdassa 18 todettuja toiminnallisia lisäyksiä, kuten ilmoituksia rikoksen vanhentumisesta, asianomistajan syyteoikeuden puuttumisesta, rangaistuslajin tai -asteikon minimin alittamisesta tai maksimin ylittämisestä, koeajan minimin alittamisesta tai maksimin ylittämisestä, rikosuhrimaksun

määräämisestä ja laillisesta kokoonpanosta sekä vapaudenmenetyksen automatisoidusta tuonnista tuomioistuimen ratkaisuun. Tällaisten toimintojen osalta järjestelmä vaatii myös ajantasaista ylläpitoa.

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Siltä osin kuin ehdotukset koskevat oikeudellisesti selkeiden ja ajallisesti vähän aikaa vievien juttujen helpottamista ja mahdollista poisjääntiä käräjäoikeuskäsittelystä, on syytä huomata, että muutaman helpon työtehtävän jääminen pois tuomarin työpinosta, tai fraasien tarjoaminen näihin, ei välttämättä tuo toivotun suuruista lisäresurssia nykyiseen kuormittavaan työtilanteeseen. Jo nyt tuomarit käyttävät tottuneesti toistuvia fraaseja. Tuomioiden laadinnassa on lisäksi käytössä pohja, joka antaa rakennetta tuomioille. Fraasipankki vaatii myös ylläpitoa ja päivittämistä, kun lainsäädäntö muuttuu.

Tuomioistuinlaitokselle on taattava riittävät resurssit kunkin asian käsittelemiseksi sen laadun edellyttämällä tavalla.

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Uudistuksilla on syytä pyrkiä siihen, että prosessijärjestelmä kokonaisvaltaisesti selkeytyy ja lain käytännön soveltaminen tosiasiallisesti helpottuu.

Hussu Kati
Turun hovioikeus